

سر هنگ توپخانه
سافار خطیبي

(۱۹۱۷-۱۹۹۵)

حؤدورلأن:

آقميرات گورگنلی

۱۹۹۵ - نجى يىلىنىڭ ۱۵ - نجى مارچ آيندا حالقىمىزىنىڭ گۇرۇشىنىڭ
اوغلى، توپخانە سرهنگى سافار خىطىبى اشغاباتدا ۷۸ ياشىندا
آرادان چىقىدى.

حزب توده نىنگ انقلابى افسر قوراماسى نىنگ آعضالارىندان
(عضو سازمان افسران انقلابى حزب توده)
سرهنگ توپخانە سافار خىطىبى نى يادلايلىنىڭ!

ايل-اولوسى نىنگ آلداسىنى ادنلرېنگ اقبالى اىلى نىنگ اقبالىندان آيرا بولمانى اوچىن، اولارى يادلاپ، اقباللارنى نىنگ كسگىتلنشىنى اؤرنمك، حالقىنگ گچىشىنى و تارىخىنى اؤرنمگىنگ بىر گؤرنىشى بوليار. سبابى آدلارنىڭ اقبالى ياشان دؤورېندە بولۇپ گچىان تارىخى واقعالار نىجە سېندە عملە گلىان ياغداى بېلە باغلى بوليار.

آتا- بابالارېمىز " گچىشى بېلمە دېگىنگ گلجى بولماز " دىيىپ يۇنە يرە آيتماندىر. دوغوردانام گچىلرېنگى، گچىشىنگى و تارىخىنگى اؤورە نىپ اوندان ساپاقدىر تجرىبە آلىنماسا، باشغاچا آيدانگدا اولارا اؤنس برمان حابارسىز قالىنسا، اول گچىشە و اونونگ دگرلرېنە (قىماتلىقلارېنا) ايه بولۇپ بېلنرمى؟ بىزىنگ پىكرېمىزچە ساپار دأدە خطىبى نىنگ ياشايشى كا بىر جھندن ايران توركملىرى نىنگ ايلايىتا- دا ياش نىسلىنگ اؤنس مركزىندە دورمالى. اول مرحومىنگ ياشان دؤورېندە يۇز برن واقعالارى و اوندان سونگراقى لارى سىراش- سىراش، حاطار- حاطار دوزىپ گؤز اؤنگونە كىتىرىلسە باشىمىزا نامە لر، ناخىلى گلىپ، نامە لردە ناخىلى گلجىدىگىنە گؤز يىتىرمك قىن بولماسا گرە ك.

ساپار دأدە ايراندا حاربى فاكولتە تى (دانشكده افسرىنى) تاملاپ، افسرى بولۇپ، گؤرشىنگ افسرلرېنگ گىزلىن قوراماسىنا آغضا بوليار. اول سرهنگ درجە سىنى آليار ولين، قورامانىنگ اؤستى نىنگ آچىلماغى بىلن شورويە/ توركمىستانا سىغىنماغا مجبور بوليار. بوسغونلىقدا توركمىن دؤولت اونيورسىتە تى نىنگ تارىخ- حقوق فاكولتە سىنى تاملاپ، توركمىستان علملار آكادىمىسى نىنگ تارىخ اىنىستىتوتىندا ايشلاپ، كاندىدالىق دىسرتاسىسىنى (رسالە سىنى) قوراپ يىتشىار. ساپار دأدە، ۱۹۸۰- نجى يىللاردا ايلردن قايراق بۇسغون بولۇپ گلن توركملىرىنگ آراسىندا بىر سىياسى قوراما حؤكموندى ايش آلىپ بارىان " توركمىن حالقى نىنگ مدنى و سىياسى اوجاغىنا " ۱۳۶۷/۱۹۸۸ ش- نجى يىلدا اوييا بولۇپ، آشغابات بۇلومى بىلن ياقىندان آراقتناشىق ساقلادى. اونونگ آرادان چىقماغى بىلن " اوجاق "، ياشولى آغضالارى نىنگ بىرىنى الدن بردى.

سرھنگ ساپار خطیبی نینگ ترجمه حالی

ساپار خطیبی ۱۹۱۷/۱۲۹۶ ش- نجی یئلدا اومچالی اوباسیندا دوغولیار. آتاسی آراز قلیچ اوسسا، آلتین- کومیش شایلارینگ اوستاسی بولوپدیر. ساپار دأده ۶ یاشیندا دینی مکدپده اوقوو باشلایار. اوغلانلیق دؤورینده تورکمنلرینگ تاریخیندا بولوپ گچن اولی بیر تاریخی واقعانینگ شایادی بولیار. مرحوم بو بارادا بیزه شئیلده گوررینگ برییدی:

" ارضاشاه تورکمن طایپالاری نینگ حان- بگلرینی شول ساندا کومیش دپه لی آتا حانی آستراباد شأهرینه [تهران حکومتی شوونیسیتیک مقصدی بیلن بو شهرینگ آدینی ۱۹۳۷/۱۹۱۶- نجی یئلدا اویتگه دپ، اونگا گورگن آدینی داقدی] گپله شیگه چاغیریب،، دیلدوشیک/ توطئه بیلن اولاری ناماردلارچا اولدوردی و ایزیانیندان تورکمنلردن یاراغلارینی تابشیریب، تهرانا بویون بولماقلارینی طالاب ادیب، اولتیماتوم بریار. تورکمنلر بریلن اولتیماتوما قارشی بیر قرارا گلکمک اوچین طایپا وکیللری نینگ قورولتاینی اومچالی اوباسیندا گچیریارلر. قورولتای ۱۳۰۳/۱۹۲۴ ش- نجی یئلینگ ۲۰- نجی مای/۳۰- نجی اردیبهشت آیندا دیوانه پانگ ادلی بیرسی نینگ توت آغاجی نینگ یانداقی گینگلیکده (میداندا) گچیریلدی. شوندا ایلرکی جمهوریت قورماق قراری آلیپ، اونگا عثمان آخونی پره زیدنت بللأپ، آق قالا شأهرینی بولسا پایتخت و پره- زیدنت ماصلاحاتچیلاری نینگ کیملر بولمالیدیگی بارادا راضی لاشیاریار. بیز بو تاریخی واقعانی بیر نأچه دنگ- دوش اوغلانلار بیلن یاپراغی دولی چیقپ بیتشمه دیک شول توت آغاجینگ حاتجا(شاخا)لارینا موئیپ گوزلأپ دوردیق"

ساپار دأده نینگ باشلانغیچ و اورتا مکتبلرده اوقان دؤوری، ارضا پهلوی نینگ، ۱۹- نجی عصرینگ ۲- نجی یاریمیندا (۱۸۸۱- نجی یئلینگ ۹- نجی دسامبریندا) روس کولونیالیزمی نینگ (استعمار نینگ) تورکمن توپراغینی پارچالاپ، ایرانا برن بؤله گینی ۱۹۲۵- نجی یئلدا اوچ لشگر (دیویزیا) قشون بیلن ایبه لمگیندن سونگق واقعالارا غابات گلیار. پادشانینگ ایلکی ادن ایشی قادیمدان گللیان تورکمن مکتبلرینی یاتیرماق بولدی. ظالیم پادشاه کولونیالیزمینگ پلانی بویونچا مشروطیت انقلابی نینگ جارناماسینی نینگ (منشوری نینگ) ایراندا یاشایان حالقلارا بریان حاق- حقوقلارینی دپه لآپ، دؤلت مکتبلرینی دینگه پارس دیلینده آچدیردی. کومیش دپه- ده، اومچالی، حوجه نفس، آریق و بأش یوسغا یالی اوبالاردا، آق قالا- دا، کومت قاویز- دا و آی درویشدا پارس دیلینده ساپاق بریان اوقوو جایلار آچیلپ باشلاندى . ساپار دأده بو بارادا شئیلده یادلاپدی:

" تورکمن مکتبلری یاپدیریلیانچا، من ایکی یئلدا قاوراق واقتینگ ایچینده اوتکدن /[eftekden](#) هفت- يك(قرانینگ ییدن بیر بؤلگی)، ۱۵- نجی عاصیر تورکمن شاهیری وفایی نینگ اثری

"رونق الاسلام" دان و صوفی الله- یارینگ ثبات العاجزین منظومه سیندان ایزلی-ایزینا سافاق آلیپ، سیناغلاری(امتحانلاری) اوستونلیکی گچیریپ، مختصر دؤره سینی(کاملشدیرمه دینی کورسینی) باشلادیم. بو کورسده فقه کیدان دان سافاق آلیپ قوتاردیم ولین اوستومیزه سوریب گلن تهران قوشونی بیلن تورکمنلر آراسیندا سؤوش باشلانیب اوقوولار یاتیریلدی. تورکمنصحرانینگ گونباتارینداقی اوبالار شول ساندان اوبامیز اومجالی نینگ باسیلیپ آیینماغی بیلن بار زات دویوندن اویتگاپ باشلادی. تازه حکومت حایال ادمان ایلکی پارس دیلینده مکتب آچیب، تورکمن مکتبلی نینگ اوقوویچیلارینی اؤنگکی اوقان یئلارینی حاسابا آلیپ، تازه مکتبلره قبول اتدیلر. نتیجه ده آلتی یئللیق باشلانغیچ مکتبینگ سونگکی اگزامینینی/ امتحانینی ۱۳۰۸/۱۹۲۹- نجی یئلینگ باشلاریندا اؤچ سانی کلاسداشیم عوض انصاری، سافار انصاری و بایرام محمد مدرسی بیلن تاملادیم. باشلانغیچ و اورتا مکتبلرینگ سونگکی امتحانلاری، یوریته بیر اگزامین بولوپ، مرکز لرده یا- دا اولی شهرلرده گچیریلیاردی. شونونگ اوچین بیزی هم آستراباد شهرینه آلیپ گیتدیلر. امتحانینی اوستونلیک بیلن گچیرنلرینگ راضیلیغی بیلن اولارینگ پایتخت تهراندا اوقیماغینا روغصات بریلدی. شول یئلینگ تومسوندا پادشاه کومیش دپا گلنده بو بخشده ۱۳ سانی باشلانغیچ مکتبی قوتارانلاری آسترابادینگ حاکم نظامیسی سرهنگ حکیمی پادشانی قارشی آماق اوچین یئغناپ گتیردی. شوندا حاکم بیزینگ اوقوو یاغدایمیز حاقیندا پادشاه راپورت بریب، تورکمن توپراغیندا اورتا مکتب بولمانی اوچین بیزی بیر یرده اوقیتماغا یاردام سورادی. پادشاه هم: " بولاری تهراندا اوقادینگ، تورکمنلرینگ تهران بیلن قاتناشیغی ناچه کوپ بولسا شونچادا یاغشی بولار" دییپ سؤزی نینگ اوستونه قوشدی. بیزدن بیر یئل اؤنگ ۷ سانی تورکمن اوقوویچیلارینی تهرانه آلیپ گیدیپدیلر. اولار عبدالرحمان فرزانه، حلیم صیادی، ارجب ناظری و قاراتاغی نینگ اوغلی نفس مأمیانی(مهمیانی)/ سونگ کمالی فامیله اویتگه دیلدی). بیزی قیشینگ اورتاراسیندا تهرانا آلیپ گیتدیلر و حایال ادمان اوقووا یرلشدیردیلر. آلتی یئللیق اورتا مکتبینگ سونگکی امتحانینی ۱۳۱۵/۱۹۳۶- نجی یئلینگ باشلاریندا اوستونلیکی گچیریپ، یوقاری اوقووی باشغا- دا ۳ سانی تورکمن یولداشیم ساری گوکلانی، قربان محمد سیوری Siveri و الیاس مختوم بیلن دانشکده افسری ده اوقیب باشلادیم".

تهران حکومتی ۱۹۳۶/۱۳۱۶- نجی یئلدا تورکمنلردن کوپ آدمی شول ساندان دانشجولاری ملی مسله لری قوزغایانلیقدا عایپلاپ توسساغ ادیار. شوندا دانشکده نظام ده اوقیانلاردان الیاس مختوم بیلن ساپار خطیبی اوزاق ساقلانمان بوشادیلار. اما باشغالار اوزاق مهلت بیلن ساقلانیار. توسساغ ادیلینلردن تورکیه علیم آلیپ گلن حاجی حان (نورگلدی) اوغوزی بیلن قربان محمد سیوری زنداندا اولدوریلار. قالان بیگیتلر، ۲- نجی جهان اورشیندا فاشیزیمه قارشی بیرلشن دؤولتلرینگ یاغنی شوروی، آمریکا و انگلیس قوشونلاری ایرانا

گیرمگی (۱۹۶۱/۱۳۳۰) بیلن فاشیست ارضاشاه یورتدن قاچیب گیدمگی و سیاسی توساغلارینگ آزاد بولماغی نتیجه سینده ارکینلیگه قاویشیار. ارضاشانینگ حکومتی (اوغلی محمدرضانینگگی- دا) فارس شوونیستلارینگ حکومتیدی. اولار ایرانی فارس دیلی حالقلارینگ واطانی دییب، ایراندا یاشایان بئیله کی حالقلاری یا دیلی گلمیشک و اغشی تورکلر! (اساسان تورکمنلر) طاراپیندان اؤیتگه- دیلن فارسلا دییب، ایندی اولارا قایتادان فارس دیلینی اؤرتلمی دییب تبلیغ ادیاردی یا- دا هیچ بیر انسان حاق- حقوقونا لایق کلمه یان و اغشیلار دییب بیگه نیاردیلر.

بیز ساپار دأده دن تورکمن دانشجولارینگ سیاسی یاغداپی و توتها- توتلیغینگ سبأبی حاقیندا سورانمیزدا اول پاخیر شئیله گؤرینگ بریدی:

" حکومت، تورکمن دانشجولارینگ بیر- بیرینه یازیان حاطلارینی بارلاماق بیلن، اولارینگ آرالاریندا ملی حاق- حقوق بارادا بولیان گؤرینکلردن خبرلی بولوپ، "اولاری حاق سوراماز یالی ادملی" دیین، قراره گلیأر. شول اساسدا بیرنأچه تورکمن توساغ ادیلیأر. بو حاقدا یئنه- ده بیر میش- میش گورینگ باردی، اولام شودی: حکومت پلانی بویونچا ملی مجلسینگ هر ساپارقی سایلاییندا **محمدآخون گرگانی** یکه- تآک کاندیداد گؤرکزیلیپ تورکمنلرینگ وکیلی ادیب مجلسه ایبریلیأردی. تورکمن دانشجولاری بو ایشه قارشی بولوپ، گلجکی سایلادا عبدالرحمان فرزانه نی کاندید ادملی دییب گؤرینگ ادیاردیلر. اولارینگ بو فکرلری تورکمنلرینگ ایچینده هم یایراپ قولدانپ باشلانیار. شوندا محمدآخون ایچری ایشلر وزیرینگ یانینا باریپ: "بو حرکتی ادیأنلر پان تورکیستلر" دییب دانشجولاری قارالایار و " واقتیندا اونونگ اؤنگونی آمازسانگیز سونگرا حکومته اولی ایش بولار" دییب دؤشوندیریأر. آخون، حتی بو یاغداپینگ اؤنگونی آماق اوچین وزیره پارا- پشکش بریدیر هم دییلیأر. شول وقت ایرانینگ سیاسی لیدرلریندن، "دنیا" آدلی سیاسی- تئوریک مجله نینگ باش یازاری **دکتر تقی ارانی** اؤز اگیندشلی بیلن زنداندادی. اولارینگ سانلی ۵۳ بولانی اوچین اولار "۵۳- لر توپاری" دیلیپ تانیلاردی. اولارینگ آراسیندا **آناقلیچ بابایی** آدیندا بیر تورکمن هم باردی. بو توپار زنداندان بوشاندان سونگ، "ایرانینگ توده حزبینی" قوریلار. **آناقلیچ** ایلکی شول پارتیانینگ حاطاریندادی، سونگرا اوندان ایریلیپ، دؤولتینگ سیاستینا میل لی "دموکرات پارتیاسینا" گچیأر. ۵۳- لرینگ لیدری ملتی آذربایجان تورکلریندن بولان دکتر ارانی بولسا زنداندان اؤلدوریلیأر. دکتر ارانی زنداندا تورکمنلره: "اؤزینگیزی کمونیست دیسه نگیز بار بولان قانونا گؤرأ آنگریسی ۱۰ یئل زندان کسیر، اساسان سیزه دگیشلی قانونی ماده بولمانی اوچین اقبالینگیزی پادشاه کسگیتلمی بولار، اول-هم کؤپینگیزه آتوو جزاسینی بره ر" دییار. اونونگ بو ماصلاحاتی تورکمنلری ایكأ بؤلیأر. بیر بؤلگی: "اؤلدورسه لرده اؤزیمیزه کمونیست دیمه ریس"

دییار. باشغالاری بولسا اونونگ ماصلاحاتینی قبول ادیالرلر. شو توتها- توتلیقدا دانشکده افسری ده اوقیان تورکمن دانشجولاری- دا گوز آستینا آلیار. شوندا درنگوچیلر مندن: " دیش دکتری عبدالرحمان فرزانه نی تانیارمینگ؟ یاش تورکیستان ژورنالینی (تورکیستانلی سیاسی بوسغونلار طاراپیندان پاریس ده نشر ادیلیاردی. بو مجله تورکمنصحرادا- دا یاپرادیلیاردی- گ) اوقیدینگمی؟ شوروی ده بولدونگمی؟ و ش. م سوراغلاری سورادی. من سوراغلارا دوغری و دقتلی جوغاب بردیم. مثلم: "یاش تورکیستان ژورنالی قازاق تورکچه سینده]اصلینده ازبکچه- گ] یازیلانی اوچین اوقیب بیلمه دیم" دیدیم. اولار منی اوزاق و اقتلاپ ساقلانمان، اوقیان یریمه ایبردیلر. الیاس مختومی ایکی آیدان سونگ بوشاتدیلار، قالانلاری ساقلادیلار".

سایار دأده ایران قشونیندا قوللوق ادن دؤوری حاقیندا شئیله گوررینگ برییدی:

ایکی یئلیق دانشکده افسرینی تاملاپ ستوان بولدوم. منی ایران بلوچستانی نینگ مکران (سونگرا اونونگ آدی ایرانشهره اویتگه دیلدی) شهریندکی آطلی قشون بؤلومینه ایبردیلر. اول یرینگ هواسی قاتی ایسی بولانی اوچین آطینگ یرینه یل مایا دویه لر اوللانیلیاردی. ارضاشاه یورتدن قاچیب گیدنده من سرحد یاقسینداقی خاش شهریندکی پادگاندا قوللوق ادیلدیم. ایکی یئل سونگرا تهرانیگ دمیرقازیغیندا یرلشیان عباس آباد پادگانیندا آمریکان یاراغلارینی اؤوره نیش ایکی یئلیق کورسینی اوقیب باشلادیم. بو کورسی اوستونلیکی تاملانیم اوچین افسرلردن آشاقتا دوریانلارا گچیریلیان کلاسینا معلم ادیب بلله دیلر. ادیل شول یئل آذربایجانینگ دموکرات فرقه سی طاراپیندان ایراندا بار بولان قانونا سالغیلانیپ توریز (تبریز) شهرینده ملی مجلس و خودمختار حکومت دؤره دیلدی. دانشکده افسری آچیلاندا ۱۹۴۶/۱۳۲۵ اول یرده اوقیب سرگرد بولوپ یئنه- ده قشونینگ قورخانه اداراسیندا ایشلاپ باشلادیم. بو ایشده ایران قشونیندان فرانسه، روسیه، سوئد و چکسواکی یاراغلارینی آیریپ، یرینی آمریکان یاراغلاری بیلن اوچین ادمک دوره سینه قاتناشدیم. شوندا گره ک بولان یئنه بیر یئلیق یورویته لشدیریلن نظامی دوره سینا دانشکده ده گچیریپ، کرمان شهریندکی قشون بؤلومینده ایشلمک اوچین اول یره گیتلی بولدوم. ۱۳۲۷- نجی یئلدا اول یردن هم شیراز شهریندکی پادگانینگ قورحاناسیندا اولی پارتلاما بولانی اوچین، پادشانینگ یورویته بویروغی بیلن شیراز گیتلی بولدوم. پادشاه ۱۹۵۳/۱۳۲۷- نجی یئلدا اوز طاراپدارلاری بیلن باش وزیر دکتر مصدق- ینگ قارشیسینا دؤولت آغداریلشیغینی گچیریار. بو واقعا ایرانینگ چاغداش تاریخیندا اولی اهمیته ایه بولانی اوچین بو حاقدا گینگرآک گوررینگ بره بین.

ارضاشاه قاچیب گیدندن سونگ، مجلسینگ قراری بیلن شانینگ اوغلی اونونگ یرینه گچیار. آیری طاراپدان باشغا حزبلر دؤره دیلیپ، مشروطه انقلابی نینگ جارناماسی و اساسی قانون

بویونچا پادشانینگ گویجینی چاکنلديرمك- ياغنى يورتدا دینگه قانون حكم سورملى ديپ- حرکت ادیب باشلايلار. ایرانى باسیپ آلان دؤولترینگ (انگلیس، آمریکا، و شوروی) اوز آرالارینداقی قرارا گؤرأ اورش قوتاراندا ۶ آی سونگ ایرانى ترك ادمه لیدیلر. انگلیس بیلن آمریکا، آیدیلان وقتدا قوشونلارینی چیقاردیلار، یؤنه شوروی ایرانینگ دمیرقازیغینداقی نفت یاتاقلاریندا، ایران بیلن اورتاق نفت قازیب چیقارمالی دیین ایلاشیغی طالاپ ادیب، قیزیل قوشونینی ایراندان چیقارمادی.

شوروی حکومتی نینگ بو طالابینی ایرانینگ ایچینده دینگه "توده حزبی" قولداپ، "ایرانینگ گون اورتاسینداقی نفتی ملی ادیب، دولی دؤولترینگ کنترولینا گچملى، دمیرقازیقداقی نفت یاتاقلارینی بولسا شوروی پئیدالانمالی" دیین شیغارینی اورتا آتدی. بو واقعدان بیر یئل اؤنگ آذربایجان دموکرات فرقه سی تۇریز شهرینده یرلی حکومت و ملی مجلسی دؤره دیپ، تهراندا مشروطیت انقلابی نینگ جارناماسی اساسیندا آذربایجان و باشغا ملی آزچیلیقلارینگ خودمختاریسینی قبول ادمگی طالاپ ادیار. اما تهران حکومتی استالین- ینگ ایلاشیق تکلیبینی قبول ادیب اوز وزیرینی مسکوه ایبریأر. ایز یانی بیلن آذربایجانا قشون سوریب، یرلی حکومتی و ملی مجلسی دارغادیار. اول واقیتدا آیدیشینا گؤرأ ۱۵ مۇنگدن قاویراق آذری حالقی اولدوریلپ، ۳۰ مۇنگه یاقینی بولسا قایراقی آذربایجانا سیغینماغا مجبور بولیار. آذربایجاندا سونگ، شانینگ قشونی کردستانینگ دموکرات حزبی نینگ مهاباد شهرینده اساسلانديران خودمختار حکومتینی هم آغداریار. پادشاه بو اوستونلیکلردن! سونگ آتاسی یالی حکومتی دولی اوز ارکینه گچیرمك کؤینه دوشیار. شو آرادا بیر نأچه سیاسی حزبلر ایرانینگ بللی حقوقچی و ملی شخصیت بولان دکتر مصدقینگ یولباشچیلیغیندا " جبهه ملی آدیندا" بیر سیاسی حرکتی اساسلانديریلار. ایرانینگ جبهه ملی حرکتی، دموکراتیک اصوللاردان اوغور آلیپ، قانون بویونچا پادشانینگ گویجونی چاکنلديرمگی و ایرانینگ نفتینی داشاری یورتلی شرکت لرینگ الیندن دولی چیقاریپ، ملی (دؤولت کنترولینا گچیرمگی) ادیلمگینی مقصد ادیب قوییار. حالق آراسیندا كان قولداو تاپانی اوچین بو حرکت مجلسده کؤپ اورون ایه لیأر. دکتر مصدق باش وزیر بولوپ، وزیرلر کابینه تی(حکومت) قوریار. دکتر مصدق حالقا برن سوزینی عمله آشیرماق اوغروندا حرکت ادیار. ایلكی باشدا نفت صناعاتینی ملی ادیب، انگلیسلری بو پوداقدان چیقاریار و دولی دؤولترینگ ارکینه گچیریپ، " ایرانینگ ملی نفت شرکتینی دؤره دیأر. " جبهه ملی" دان سونگ توده پارتیاسی گویچلنیأر. بو یاغداى گونباتاری، ایلاتا- دا آمریکانی، ایرانینگ شوروی طاراپینا گچمکن حواطیرلانديریار. بو یاغدايدان شاه و طاراپدارلاری پیدالانیپ قشون ایچینداكى طاراپدارلاری بیلن ۱۳۳۲/۱۹۵۳- نجی یئلینگ ۲۵- نجی مرداد/۱۴- نجی آگوستیندا دؤولت آغداریلشیق ایشینی گچیرمکی بولیار. اما بیزینگ (افسرلرینگ) گیزلین قوراماسی باش

وزير دكتور مصدق-غه ياغدايي واقتيندا خبر بريپ، قشونينگ ايجينداكى مى افسرلر پادشائينگ شوم نيه تى نينگ اونگوئى آليار. پادشاه خزر دنگزى نينگ ياقاسينداقى رامسر شهرينداكى كوشگيندن عراقينگ پايتختى بغدادا قاچيب گيديار. شول واقت عراقدا انگليسارينگ ديكمه سى بولان ملك فيصل بيله، باش وزيرى نورى سعيد حاكميت باشيندايديلار. پادشائينگ طاراپدارلارى آمريكا و انگليسينگ كمكى بيلن ۳ گون سونگرا(۱۷- نجى آگوستدا/ ۲۸- نجى مرداد دا) بير ياوز پلان اساسيندا مى دوولتى آغداريارلار. **بو گزه ك بيزينگ گيزلين قوراماميز توده پارتياينگ ماصلاحتاي بيلن شاه طاراپدارلارينا كمك بريپ باشلايار.** نتيجه ده شاه و طاراپدارلارى ماقصاتلارينا يتيب، ايراندا ۱۲ يئلاپ دوام ادبپ گليان دموكراتيك ياغداينگ سونگونى يتيارلر. آدى "پان ايرانيست" اصليندا "پان فارسىست" (اولار ايرانى دينگه فارسلاينگ توپراغى بيليارلر) حزبى و اونونگ بيلن اوغورداش بير ايكي سانى توپار بيله جمعيت دن باشغالارى قاداغان ادبليار. اولن اوليار، توتولان توتوليار، قاچان قاچيار. اوزينگ كپينگ قيسغاسى ايراندا قايتادان شاه چى فارس شوونيستلار پادشائينگ باش توتانليغيندا حكومت ادبپ باشلايارلار. دكتور مصدقينگ دوولتى آغداريلاندان سونگ من سرهنگ درجه سيني آلديم. شيرازدا قاراشيلماديق بير واقعا منينگ توتولماغيما سباب بولدى. منى قصر قاچار زندانينا گتيرديلر. اول يرده سرلشكر قره نى، توتولان افسرلر شول ساندا منگ بيله بييرين- بييرين گپله شيب بيزى زنداندان بوشاتدى. ۱۳۳۳/۱۹۵۴- نجى يئلدا بيزينگ گيزلين انقلابى افسرلر قوراماميزينگ اوستى آچيليب، آغضالارى توتوليب باشلاندى. شوندا من گيزلنپ يتيشديم و قوراماميزينگ ليدرى **خسرو روزبه** بيلن آراقتاشيقدا بولوب، اونونگ ماصلاحتاي بيلن ۱۹۴۵- نجى يئلينگ سپتامبرينده شورويه سيغينديم".

ساپار دأده ۱۳۲۷/۱۹۴۸- نجى يئلدا اوئلنيار، اونونگ ايراندا ۲ قيزى بوليار. ساپار دأدائينگ عيالى-أذرى توركلريندن- **فاطمه** خانم ۳ يئل سونگرا ۱۹۴۸- نجى يئلدا قيزلارى بيلن عراقينگ اوستى بيلن شورويه گچيار. اولار آشغاباتدا يرلشيارلر. ساپار دأده توركمن دوولت اونيورسيته تى نينگ تاريخ- حقوق فاكولته تينى تاملاپ، توركمنيستان علملار آكادمياسى نينگ تاريخ انيستيتوتيندا ايشله يار و تاريخ علمى نينگ كانديداتى بولوب، شول يرده پنسيا چيقيار(بازنشسته بوليار). اونونگ توركمنيستاندا ايكي سانى اوغلى بوليار، اوئلرينده فارس و روس ديئلرده گپلشيلنى اوچين اوغلانلار توركمن دييلنده ياغشى گورلأپ بيلمه يارلر. بو حاقدى بير **گزه ك گوررينگ قوزغالاندا، ساپار دأده شئيله ديدى:**

" بيز قاتى يالنگىشديق، بيزدن بتر سرگرد عبدالرحيم نديمي^۲ و دكتور موسى مختوم داغى يالنگىش يولا دوڭدويلر. موندان بئىلاك توركمنينگ نسلى بئيله يالنگىشمالى دال، اولار اوز مىل دگرلرینه اساسنام ديل و مدنيتيميزه ايه چيقمالي " ديبپ آرزو اتدى.

اول يئنه:

" من بو گونه چنلى افسرلر قوراماسيندان باشغا هيچ بير يردە آغضا بولمانديم. بيز مهاجرته هم اوز قوراماميزى ساقلايدىق، من هم اونونگ آكتيو آغضاسى بولوپ قاتناشديم. ايندى يۇنه اولن اولدى، قالانلارى هم قارريب هرسي بير يردە قالدى. سيز اوز توركمن توپارينگيزى اوسدورجك بولونگ، تاريخ، ديل و ادبياتمىزا، عومان مدنيت پوداقلارينا اونس بريپ دورينگ. مسئله سيز/ پرابلمسيز اويشمە لنگ يوقدور، مسئله لره منطقى و مدنيتلى چلمشگى باشاريپ، گويچ بولوپ دورسانگيز، حاسابا آلنارسينگيز. اگرده قينچيلىقلارا احساسى (دويغى بيلن) چلمشسه نكيز هيچ زادى چوزوپ بيلمىرسينگيز. من- ده اليمدن گلن كؤمگى وظيفه بيلپ قاغيرمارين ". ديبپدى.

ساپار دادە ۱۹۹۵- نجى يئلينگ مارت آيى نينگ ۱۵- يندە/۱۳۷۳- نجى يئلينگ اسفند آيى نينگ ۲۴- يندە توركمنستانينگ پايتاغتى اشغابات شەهرينده آرادان چيقيپ، شەهرينگ قونومچيلىغيندا توپراغا بريلدى. ياتان يرى ياغتى بولسين.

كأبير قوشماچا بليكلر

ساپار آقا جافاربايننگ اونيق توماچ تيره سى نينگ قوشلى Guşly شاخاسيندن دير. ۳- نجى كلاسە چنلى اومچالى اوباسيندا اوقايار. ۱۳۰۸- نجى يئلدا گورگنه اوقوو گيديار. مرحوم ينگ كاسته يازيلان سس يازغيسيندا يئنه شئيله ماغوماتلار باردى:

كوميش دپە دە ارجب آخون صيادى توركيه لى معلملارى چاغيريب چاغداش مکتبى يولا قوييار. توركى ديلينده سافاق بريان بو مکتبينگ ۶-۵ سانى شاگردى باردى. ارجب آخونينگ بو ايشينه قارشى آخونلار، تورك معلملارينگ بيريسينى قارقى اوباسى نينگ قولايىندا اولدورديارلر. اومچالى اوباسينداقى دينى مکتبده باش يوسغالى ملاميرزا قوشلى سافاق برياردى.

۱۳۰۶/۱۹۲۷- نجى يئلدا حليم جان صيادى، ارجب ناظرى(مهندس)، عبدالرحمان فرزانه، نفس كمالى توركييا اوقوو گيديارلر. سونگرا محمدقليحان جوده نينگ اوغلى نازدوردى يموت (توركيه ده ياشاپ شول يردە آرادان

اول ۱۳۲۴/۱۹۴۵- نجى يئلدا خراسان افسرلى نينگ يار اعلى قوز غالانگينا قوشوليب كوممت قاويزدقى چاقناشيقدان سونگ آذربايجانا گچيار و شول بردن اورسيه دينگ ابوانف شەهرينده بير روس عيالى بيلن اؤيله نيپ، شول يردە هم آرادان چيقيار. كوميش دپە لى بللى نورى مختومينگ اوغلى. موسى ۱۹۶۸- نجى يللاردا توركمنستانا گچيار. سونگرا باكوادا دكتور چيليق اوقووينى بيتيريار

چىقىدى)، ئەنە محمد حاجى نىنگ اوغلى محمد گوكلان (حاضىر آمىركادا ياشايار/ دكتور) ، احمد قاراداغلى، حاجى محمد قاراداغلى، داش طاغانىنگ اينىسى، بايجان تورانى (اول تارىخ اوقادى و نابىللى ياغدايدا اولدوريلدى، مزارى- دا بللى دال) هم توركىيا گىديارلر.

اومچالى قورولتايندا عثمان آخونى جمهورباشلىق سايلانلاريندا ۳ گزه ك راضى مينگيز؟ دىيپ ماركه دن سورادىلار. سونگ كوممت قاويز شهرينده اونى اق كچنأ موندورىپ، ۳ گزه ك قابوس يادىگارلىگى نىنگ داشيندان آيلاپديرلار. بو دأپ توركى حالقلارنىگ آراسيندا اوران قديم زامانلاردان بارى ساقلانىپ گليپدير. حوجه نفس لى دولت برديحاننىگ، قاجار پادشالارى طاراپيندان يورويته سيلاغ حاطى باردى. حضرتقللى حان ساللاخ بيلن حوجه نفسده اولى حان دى.

ارضاشاننىگ قشونى باش يوسغادا ناچه توركمنى اولدوريار، اومچالى اوباسيندا نورآخوننىگ اوغلى "كؤچك" (كر) اولدوريليار. اومچالى دا، نورالله اوغلى نصرالله ادلى بير عسگر اولدوريليار.

ملا سويوننىگ اوغلى عبدالقادير نىازى حكومته سالغيت يئغنايان مأموردى. على آبادىنگ توه ره گينده ياشايان توركمنلرنىگ عياللاريندان ۴۰-۳۰ سانيسىنى املاك اداراسى نىنگ بوپروغى بيلن اويونده (گىنگ حاوليسيندا) توتون ياپراقلارنى قوروتماق اوچىن زور بيلن گنيريلياردى. اولارنىگ ارلرلىنى جنگل لردن اودون كسماگه ايريارديلر، عياللارا دىنگه قورى چوره ك بريارديلر.

كوميش دپه مدرسه سى نىنگ ايلكىنجى معلملارى:

مهدى اميرپاشايى(ياور منوچهرحان اميرپاشايى نىنگ دوغانى)

ميرعظيم: ورزش معلمى، قفقازدان.

حوجه نفسىنگ اوكده اووقچيلاريندان: قوربانقليچ معظمى، عبدالقادر نىازى، كريم، نفس آخوننىگ اوغلى

مجيد.

كوميش دپه و اومچالى اوباسيندا اوكده اووقچيلار باردى، اولارنىگ سانى ۳۰ - ۵ يتياردى.

شوروىنىنگ قىزىل قشونى ايرانه گلنده ملا سويوننىگ آيتماغىنا گورأ سروان قلىچ ماد نىازى سرباز يئغنان مأموردى. گورگن قشونى قىزىل قوشوننىگ اونغونده دوروپ بيلمه يار، گورگن قشونىندا قوللىق ادیانلردن بير توپار افسرى ۶ آيلاپ اشغاباتدا ساقلالارلار، اولارنىگ آراسيندا سروان قلىچ ماد نىازى- دا بولوپدير. قىزىل قشون گينده آط چاپديرىپ حوشلاشما داباراسى بولدى.

دارالتربيه(معلم چيليك تربيه بريان) مکتبىنگ توركم اووقچيلارى:

سافار انصارى، بايرام محمد مدرسى، تاج بردى گوكلانى، نورى مختوم، الياس مختوم، مأمدقلىحاننىگ دوغانى، سارى گوكلانى، عبدالرحمان فرزانه، سارى كاسب.

دانشكده افسرىنىنگ شاگردلريندن: قربان محمد سيورى، آشورماد(مهشيد)، گل محمدى(سرهنگ)

۱۳۱۶/۱۹۳۷ - نجى يىلداڭ باشلانىپ، تېھرانىڭ اقدسىيە پادگانىدا توتھا- توتلىقلار باشلاندى. فرزانە ۱۰ يىل زندانا حكىم ادلىدى، فرزانە ياش توركىستان ژورنالىنى توركىمان داشجولرىنگ آراسىندا پايلارىدى. حلیم صيادى و نورى مختوم هم توتوليار، بايرام محمد مدرسى گونورتا ايرانا سورگون ادلييار. سرهنگ خطيبي ايچرده ۹ يىللاپ انقلابى افسرلرىنگ گىزلىن قوراماسىندا ايشلاپدير.